

Т.М. СОЛЬСЬКА,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської і слов'янської філології

та зарубіжної літератури

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

СИСТЕМА, ОРФОЕПІЧНА НОРМА, НАЦІОНАЛЬНА ВАРІАТИВНІСТЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено аналізу мовознавчих концепцій мовної норми та її взаємозв'язку з системою мови, проблеми варіативності мовної норми у національно неідентичних мовах. Висвітлено отримані шляхом експериментально-фонетичного дослідження підготовленого мовлення німців, австрійців і швейцарців спільні та відмінні модифікаційні процеси голосних і приголосних у національних варіантах німецької мови в Німеччині, Австрії та Швейцарії, на основі чого зроблено висновок щодо тенденцій розвитку сучасної німецької орфоепічної норми.

Ключові слова: система мови, мовна норма, орфоенія, національний варіант, модифікація, система голосних фонем, система приголосних фонем.

Категорія мовної норми, проблема її взаємозв'язку з системою мови отримали різноаспектне теоретичне обґрунтування у працях Е. Косеріу, Л.О. Вербицької, Л.П. Крисіна, В.О. Іцковича, при цьому складна лінгво-соціальна природа мовної норми зумовила неоднорідність підходів до її тлумачення. Водночас важливим та досі недостатньо розкритим аспектом дослідження мовної норми постає визначення її сутності у національно

гетерогенних мовах, зокрема в німецькій стандартній мові, що актуалізує вивчення автономних норм національних варіантів німецької мови в Німеччині, Австрії та Швейцарії, їхніх ідентичних і національно специфічних рис на сучасному синхронному зрізі, що і складає мету пропонованої статті.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) здійснити аналіз наявних у лінгвістичній літературі концепцій щодо системи мови, мовної норми, орфоепії та національної варіативності; 2) установити спільні та відмінні модифікаційні процеси голосних і приголосних фонем у мовленні німців, австрійців і швейцарців, які відображають тенденції розвитку сучасної німецької орфоепічної норми.

Взаємозв'язок системи мови і норми ґрунтовно досліджений Е. Косеріу, який визначає систему мови як "систему можливостей, координат, що охоплює ідеальні форми реалізації певної мови, тобто техніку та еталони для відповідної мовної діяльності". Натомість норма осмислюється вченим як "система обов'язкових реалізацій", прийнятих певним суспільством і культурою: норма відповідає фіксації мови в традиційних формах, включає моделі, історично вже реалізовані за допомогою техніки та шаблонів системи [8, с. 36-37].

Динамічність мови, механізм її формування, а отже, здатність мови виходити за межі вже реалізованого виявляються, на думку Е. Косеріу, через систему. Норма становить синхронну рівновагу системи: "зовнішню" (соціальну, територіальну) – між різними реалізаціями, дозволеними системою, і "внутрішню" – між комбінаторними і дистрибутивними варіантами, а також системними ізофункціональними засобами [8, с. 36-37]. Відтак, категорія норми відзначається у трактуванні Е. Косеріу певною статичністю. Водночас автор визнає можливість зміни норми за умов функціональної необхідності, коли норма невідома мовцям, а також якщо порушення норми не відбивається на функціонуванні мови [8, с. 101].

Важливим здобутком Е. Косеріу в розробці проблеми мовної норми є визнання її об'єктивного характеру, внутрішньо зумовленого системою мови. Проте окреслена дослідником концепція не позбавлена суперечностей,

зумовлених, насамперед, віднесенням реалізацій системи мови до рівня норми, яка містить виключно "обов'язкові" одиниці й не відбиває всіх можливостей системи. Відповідно, поза розглядом залишаються ненормативні елементи системи, які, очевидно, належать рівневі мовлення. У зв'язку з цим і Л.О. Вербицька, і О.І. Стеріополо вказують на доцільність розмежування традиційних реалізацій системи мови – норми і нетрадиційних – мовлення та перегляду схеми "система – норма – мовлення" на користь моделі "система – норма, система – мовлення" [3, с. 8; 12, с. 21].

Відмінний шлях подолання протиріч, закладених у теорії Е. Косеріу, окремі лінгвісти вбачають у протиставленні норми в широкому та вузькому сенсі. Так, Л.П. Крисін ототожнює норму в широкому значенні з традиційно і стихійно сформованими способами мовлення, які вирізняють певний мовний ідіом з-поміж інших [9, с. 22]. За такого розуміння норма близька до поняття узусу – загальноприйнятих, усталених способів використання мови. Натомість норма у вузькому сенсі становить результат цілеспрямованої кодифікації та пов'язана з поняттям стандартної мови [9, с. 22].

Таким чином, з погляду Л.П. Крисіна, мовна норма має якісно відмінну природу в кодифікованих і некодифікованих формах функціонування мови. У кодифікованому різновиді мови норма об'єднує мовну традицію та цілеспрямовану кодифікацію, у той час як у некодифікованих сферах мови категорія норми рівнозначна узусу [9, с. 31].

Подібний підхід до трактування мовної норми запропонований В.О. Іцковичем, який розглядає норму в широкому сенсі як "існуючі в певний час у певному мовному колективі й обов'язкові для всіх членів колективу мовні одиниці та закономірності їхнього вживання, причому ці обов'язкові одиниці можуть бути єдино можливими, або виступати у вигляді співіснуючих варіантів" [7, с. 8]. Натомість норма у вузькому значенні – це норма стандартної мови, яка відрізняється від норм інших мовних різновидів не лише кодифікованістю, але й низкою суттєвих рис: стилістичною диференціацією,

більшою категоричністю, усвідомленістю, стабільністю, обов'язковістю для всіх носіїв мови, а також престижністю [7, с. 12].

Водночас норма стандартної мови, на думку В.О. Іцковича, не є статичною і містить на будь-якому етапі існування мови ядро – її незмінну частину та периферію – ділянки, які зазнають змін. При цьому в ядрі нормативні й ненормативні утворення чітко диференціюються, у той час як на периферії межі між ними розмиваються "сірою зоною", що охоплює явища з проміжним статусом між безумовно нормативними і ненормативними реалізаціями [7, с. 184]. Дослідник підкреслює провідну роль системи мови в оновленні норми: напрям її зміни цілком відповідає тенденціям мовного розвитку. Отже, В.О. Іцкович висуває динамічну теорію мовної норми, яка, крім традиційних одиниць, містить елементи старого, що виходить з ужитку, та нового, продуктивного, що розвивається.

Питання щодо співвідношення системи мови та норми як внутрішньомовної категорії належить до числа дискусійних: одні науковці вважають норму вужчою за систему [3; 9; 12; 13], інші – ширшою за систему [2]. Е. Косеріу вказує на залежність взаємозв'язку системи і норми від типу мовної структури. Так, у мовах із простою та регулярною структурою (аглютинативних) функціонально можливе співпадає з традиційно реалізованим, натомість мовам зі складною структурою (флексивним) властиве переважання системних потенцій над нормою [8, с. 99-100].

Детально аналізуючи лінгвістичну природу мовної норми, Л.О. Вербицька визначає систему мови не лише як те, що є в мові, але й як "систему можливостей конкретної мови, систему моделей, повністю не реалізованих" [3, с. 12]. Мовна норма становить певну сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи. Норма здійснює відбір того, що існує у системі у певний момент або знаходиться в ній у потенції. Норма визначає характер реалізації можливостей, закладених системою: розподіл і функціонування моделей відповідної мови детерміновані системою [3, с. 13]. Згідно з цим, Л.О. Вербицька доходить висновку, що норма вужча за систему,

в нормі не існує явищ, які б суперечили системі: якщо вони потенційно не закладені системою, то можуть виникнути лише після її відповідної перебудови [3, с. 13].

Таким чином, мовна норма осмислюється як сукупність явищ, дозволених системою мови, відібраних і закріплених у мовленні носіїв мови й обов'язкових для всіх носіїв цієї мови [3, с. 16].

Важливим аспектом дослідження мовної норми постає визначення її сутності в національно негомогенних мовах. Йдеться про вирішення питання щодо доцільності за національної неідентичності певної мови розглядати єдину мовну норму чи автономні норми її національних варіантів. Більшість науковців [4; 5; 8; 11; 15] розрізняють самостійні норми кожного національного варіанта. Так, Е. Косеріу зазначає: "Історична мова може охоплювати не лише декілька норм, але й декілька систем". Аналізуючи іспанську мову як полінаціональну, Е. Косеріу ототожнює її з "архісистемою", яка включає низку функціональних систем (за термінологією автора, – систем і норм) [8, с. 37].

Аналогічно трактує окреслену проблему О.І. Чередниченко, визначаючи окремим випадком варіативності мовної норми співіснування варіантів стандартної мови, що обслуговують кілька національних колективів на різних територіях. Фактично, на думку вченого, йдеться про кілька окремих літературних норм, які взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну, створюючи своєрідну мовну макросистему з кількома центрами [14, с. 10-11].

Процес дивергенції національних варіантів, зумовлений дезінтеграцією певної мовної спільноти, починається, з погляду В.Г. Гака, в нормі, а надалі супроводжується змінами в системі мови [4, с. 36]. Послідовне накопичення якісних змін у місцевому узусі мови призводить до нового стану, коли загальна мовна норма втрачає значення еталона, і на її основі формується варіантна норма, яка сприяє розвитку національного варіанта мови [15, с. 199].

Більшість відмінностей між національними варіантами мови виникають у результаті нерівноцінного вибору факультативних реалізацій на рівні норми. Прийняті в певному національному колективі, факультативні варіанти закріплюються за національним варіантом мови, перетворюючись

на "аксіологічну норму", обов'язкову для мовної спільноти [5, с. 14; 11, с. 9]. Диференціація національних варіантів може здійснюватися також за рахунок вибору різних ізофункціональних елементів системи мови, а також використання засобів територіальних і соціальних форм існування єдиної мови чи одиниць інших мов [11, с. 9].

Варіанти національно неідентичних мов становлять одночасно варіанти системи мови і норми. Саме в особливостях норми найбільш експліцитно виявляються специфічні риси національних варіантів мови [5, с. 11], тому дослідження національної варіативності сучасної німецької стандартної мови потребує розгляду автономних норм німецького, австрійського та швейцарського національних варіантів з метою опису варіативності сучасної німецької норми вимови.

Розгляд стандартної вимовної норми передбачає розмежування її ключових аспектів: орфоєпії та орфофонії. Орфоєпія регламентує вживання фонем, їхню послідовність у слові, тобто визначає нормативний фонемний склад слова. Натомість орфофонія встановлює правила вимовляння алофонів фонем [3]. Іншими словами, на сегментному рівні орфофонія визначає нормативну реалізацію фонем у мовленнєвому потоці залежно від оточення, позиції у слові чи відносно наголосу [1, с. 83]. Зв'язок орфоєпічного й орфофонічного аспектів норми з фонологічною системою мови визначається тим, що будь-які зміни норми повинні бути дозволеними системою, відповідати тенденціям її розвитку [3].

Фонологічна система, з одного боку, містить інвентар фонем, який визначається на основі семантичного критерію шляхом протиставлення фонем в ідентичних чи подібних фонетичних умовах, з іншого боку – являє собою зв'язки між фонемами, що встановлюються на основі їхніх акустично-фізіологічних властивостей і законів функціонування, а також об'єднання фонем в групи, які знаходяться в певних відношеннях між собою [6, с. 70-75].

З огляду на вищезазначене, важливим завданням постає встановлення спільних для системи німецької мови в цілому та специфічних для окремих

національних варіантів модифікаційних процесів алофонів голосних і приголосних фонем, визначення тотожних і відмінних засобів зв'язку між ними, а також законів їхнього функціонування.

Експериментально-фонетичне дослідження модифікаційних процесів німецької орфоепічної норми в Німеччині, Австрії та Швейцарії, виконане автором статті на матеріалі підготовленого мовлення викладачів німецької мови з Гамбурга, Відня та Аарау (n = 12) [10], доводить, що розвиваючись паралельно на різній діалектній основі й відмінному екстралінгвальному тлі, національні варіанти німецької мови набувають яскравих розрізнявальних ознак фонетичного рівня, пов'язаних із закономірностями реалізації систем вокалізму та консонантизму.

У підготовленому мовленні носіїв усіх трьох національних варіантів німецької мови модифікація за підняттям сприяє більш відкритому вимовлянню алофонів довгих наголошених голосних високого підняття [i:], [u:] та більш закритій реалізації довгих голосних середнього підняття [e:], [o:], що уможливорює часткове змішування алофонів фонем /i: / – /u: /, /e: / – /o: / за ступенем підняття.

Специфічною для австрійського та швейцарського національних варіантів німецької мови є варіативність тембральних характеристик коротких голосних /ɪ/, /ʏ/, /ʊ/, /ɛ/, /ɔ/, які набувають якості закритих напружених алофонів [i], [y], [u], [e], [ɔ] у мовленні австрійців, відтінків [i], [y], [u], [ɔ] – у вимовлянні швейцарців. Цей процес свідчить про послаблення ступеня вияву диференційної ознаки "якість" (тембр) голосних аж до її повної нейтралізації під час протиставлення довгих і коротких фонем /i: / – /ɪ/, /y: / – /ʏ/, /u: / – /ʊ/, /o: / – /ɔ/ у мовленні швейцарців, монофтонгів /i: / – /ɪ/, /y: / – /ʏ/, /u: / – /ʊ/, /e: / – /ɛ/, /o: / – /ɔ/ – у мовленні австрійців. При розрізненні вказаних пар фонем провідну роль відіграє дистинктивна ознака "тривалість", що зумовлюється впливом на німецьку стандартну вимову артикуляційної бази

віденського та цюріхського діалектів, у вокалічних системах яких квантитативна ознака є релевантною.

Голосні [a:] – [a] зазнають модифікації за рядом, набуваючи більш "світлого" переднього тембрального відтінку в мовленні австрійців порівняно з голосними [a:] – [a] німецького національного варіанта, які вирізняються центральним характером звучання. Зафіксовані в мовленні швейцарців варіанти довгого [a:] і короткого [a] відзначаються "темним" тембром, що підтверджує їх належність до заднього ряду.

Зміни за підняттям призводять до уподібнення довгого відкритого ненапруженого голосного [ɛ:] за тембром довгому вузькому напруженому [e:] в німецькому й австрійському національних варіантах, що сприяє злиттю двох самостійних фонем /ɛ:/ та /e:/ в одну фонему /e:/. Проте у мовленні швейцарців аналізований голосний послідовно реалізується як довгий широкий ненапружений [ɛ:], що засвідчує збереження опозиції фонем /e:/ – /ɛ:/.

Для трьох національних варіантів німецької мови спільними є модифікації приголосних за участю голосу, суть яких становлять процеси одзвінчення відтінків напружених приголосних, оглушення алофонів ненапружених фонем, послаблення або повної втрати аспірації глухих зімкнених. Найвищий ступінь оглушення алофонів фонем /b/, /d/, /g/, /v/, /z/ притаманний мовленню носіїв швейцарського національного варіанта, тоді час як австрійський варіант відзначається дещо нижчою частотою появи оглушених слабких алофонів [b̥], [d̥], [g̥], [v̥], [z̥], а в мовленні німців відсоток глухих ненапружених алофонів є найнижчим. Наведений факт можна пояснити впливом цюріхського діалекту, в системі приголосних якого диференційна ознака "участь голосу" не є релевантною.

Однаково притаманні мовленню німців, австрійців і швейцарців модифікації приголосних за способом творення: спірантизація алофонів

зімкнених фонем /b/, /d/, /g/, /k/, палаталізація і вокалізація відтінків латеральної /l/ та повне випадіння варіантів фонем. Веляризація [ɫ] відображає специфіку національного варіанта німецької мови у Швейцарії.

Таким чином, взаємодія сукупності позамовних і власне лінгвістичних факторів варіативності сучасної німецької мови зумовлює як спільні, так і національно специфічні риси алофонічного варіювання голосних і приголосних фонем, аналіз яких дозволяє встановити певну ієрархію їх стабільних / варіативних диференційних ознак у підготовленому мовленні німців, австрійців і швейцарців.

В усіх трьох національних варіантах німецької мови стабільною диференційною ознакою голосних є належність до ряду, в той час як розрізнення за ступенем підняття визначається певною варіативністю. Найбільш константну диференційну ознаку приголосних становить місце артикуляції, натомість їх протиставлення за способом творення та участю голосу може частково нейтралізуватися.

Висвітлені вище модифікаційні процеси голосних і приголосних відзначаються неідентичністю та різною інтенсивністю вияву в підготовленому мовленні німців, австрійців і швейцарців, відображаючи тенденцію до певного "розхитування" німецької орфоепічної норми у її німецькому, австрійському та швейцарському національних варіантах на сучасному синхронному зрізі. Зокрема, орфоепічна норма швейцарського національного варіанта характеризується більшою "консервативністю" порівняно з вимовними стандартами німецького та австрійського національних варіантів, які визначаються більш стрімкою динамікою фонетичних змін. Зазначене підтверджується збереженням певних архаїчних рис звукової будови німецької мови у швейцарському національному варіанті, таких як наявність "темного" тембру звучання голосних низького підняття [a:] – [a], які набули "світлого" ненапруженого тембрального відтінку [a:] – [a] в німецькому й австрійському національних варіантах; збереження відкритого широкого ненапруженого

характеру вимовляння довгого голосного середнього підняття [ɛ:], який поступово зникає з усного мовлення німців та австрійців, уподібнюючись за тембром до довгого вузького напруженого [e:]; уживання передньоязикового альвеолярного одноударного вібранта [ɾ] як головного орфоепічного варіанта сонорної /r/ та консонантний характер його артикуляції у всіх фонетичних позиціях, у той час як найбільш поширеним алофоном фонемі /r/ перед і між голосними в мовленні німців і австрійців є дзвінкий увулярний щілинний [ʁ], що зазнає вокалізації та елізії у поствокальній позиції. Окреслену варіативність німецької орфоепічної норми можна пояснити, головним чином, історичними факторами розвитку системи фонем німецької мови в її національних варіантах, а також впливом специфіки фонологічних протиставлень віденського і цюрихського діалектів.

До перспективних напрямів подальшого лінгвістичного пошуку варіативності орфоепічної норми німецької мови в Німеччині, Австрії та Швейцарії слід віднести дослідження фонетичних характеристик голосних і приголосних та встановлення ієрархії їх стабільних / варіативних диференційних ознак у ненаголошених позиціях фонетичного слова. Перспективним убачається також вивчення територіальної та функціонально-стилістичної варіативності одиниць сегментного складу в межах кожного досліджуваного національного варіанта німецької мови.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Э. С. Произносительная норма и региональная вариативность (на материале немецкого языка) / Э. С. Бондаренко // Научный Вестник кафедры ЮНЕСКО КДЛУ. — 2001. — Вып. 5. — С. 82—88.
2. Будагов Р. А. Проблема развития языка / Рубен Александрович Будагов. — М. — Л. : Наука, 1965. — 73 с.
3. Вербицкая Л. А. Русская орфоэпия (К проблеме экспериментально-фонетического исследования особенностей современной произносительной

- нормы) / Людмила Алексеевна Вербицкая. — Л. : Издательство Ленинградского университета, 1976. — 124 с.
4. Гак В. Г. Проблема соотношения между родственными языками в функциональном аспекте / В. Г. Гак // Типология сходств и различий близкородственных языков. — Кишинев, 1976. — С. 32—40.
 5. Домашнев А. И. Типология сходств и различий языковых состояний и языковых ситуаций в странах немецкой речи / А. И. Домашнев, Л. Б. Копчук. — СПб. : Наука, 2001. — 165 с.
 6. Зиндер Л. Р. Общая фонетика / Лев Рафаилович Зиндер. — М. : Высш. школа, 1979. — 312 с.
 7. Ицкович В. А. Очерки синтаксической нормы / Виктор Александрович Ицкович. — М. : Наука, 1982. — 199 с.
 8. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история (проблема языкового изменения) / Эухенио Косериу. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 204 с.
 9. Крысин Л. П. Русская литературная норма и современная речевая практика / Л. П. Крысин // Русский язык – интегратор российского общества. Язык как средство развития социальной организации и организации научного знания. Материалы круглого стола. — 2001. — С. 1—35.
 10. Сольська Т. М. Модифікаційні процеси німецької орфоепічної норми в Німеччині, Австрії та Швейцарії (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Сольська Тетяна Миколаївна. — К., 2014. — 232 с.
 11. Степанов Г. В. Испанский язык Америки в системе единого испанского языка : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук / Георгий Владимирович Степанов. — Л., 1966. — 32 с.
 12. Стериополо Е. И. Система языка, орфоэпия, орфофония / Елена Ивановна Стериополо // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КДЛУ. — 2000. — Вип. 1. — С. 21—41.
 13. Хруцкая Н. В. Конкуренция сосуществующих вариантов языковых единиц в процессе эволюции литературной нормы (лингвопрогностический аспект) /

Наталья Владимировна Хруцкая. — К. : Освита України, 2008. — 372 с.

14. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / Олександр Іванович Чередниченко. — К. : Лібідь, 2007. — 247 с.
15. Чередниченко А. И. Функционирование и развитие бывших колониальных языков в освободившихся странах / А. И. Чередниченко // Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка. — М., 1988. — С. 188—199.

References

1. Bondarenko, E.S. (2001). *Proiznositel'naja norma i regional'naja variativnost' (na materiale nemeckogo jazyka)* [Pronunciation norm and regional variation (on the material of the German language)]. *Naukovyj Visnyk kafedry YuNESKO KDLU* [Scientific papers of the YuNESKO department of KNLU], issue 5, pp. 82-88.
2. Budagov, R.A. (1965). *Problema razvitija jazyka* [The problem of language development]. Moscow-Leningrad, Nauka Publ., 73 p.
3. Cherednichenko, A.I. (1988). *Funkcionirovanie i razvitie byvshih kolonial'nyh jazykov v osvobodivshihsja stranah* [Functioning and development of former colonial languages in the liberated countries]. *Vlijanie social'nyh faktorov na funkcionirovanie i razvitie jazyka* [The influence of social factors on language functioning and development]. Moscow, pp. 188-199.
4. Cherednychenko, O.I. (2007). *Pro movu i pereklad* [About language and translation]. Kyiv, Lybid' Publ, 247 p.
5. Coseriu, E. (2001). *Sinhronija, diahronija i istorija (problema jazykovogo izmenenija)* [Synchrony, diachrony and history (a problem of language change)]. Moscow, Editorial Publ., 204 p.
6. Domashnev, A.I., Kopchuk, L.B. (2001). *Tipologija shodstv i razlichij jazykovyh sostojanij i jazykovyh situacij v stranah nemeckoj rechi* [A typology of similarities and differences of language state and language situations in the German speaking countries]. St. Petersburg, Nauka Publ., 165 p.

7. Gak, V.G. (1976). *Problema sootnoshenija mezhdu rodstvennymi jazykami v funkcional'nom aspekte* [The problem of kin languages correlation in the functional aspect]. *Tipologija shodstv i razlichij blizkorodstvennyh jazykov* [A typology of similarities and differences of closely related languages]. Kishinev, pp. 32-40.
8. Hruckaja, N.V. (2008). *Konkurencija sosushhestvujushchih variantov jazykovykh edinic v processe evoljucii literaturnoj normy (lingvoprognosticheskij aspekt)* [Rivalry of coexisting variants of language units in the process of literary norm evolution (lingualprognostic aspect)]. Kyiv, Osvita Ukrainy Publ., 372 p.
9. Ickovich, V.A. (1982). *Ocherki sintaksicheskoi normy* [Studies of the syntactic norm]. Moscow, Nauka Publ., 199 p.
10. Krysin, L.P. (2001). *Russkaja literaturnaja norma i sovremennaja rechevaja praktika* [Russian literary norm and modern speech practice]. *Russkij jazyk integrator rossijskogo obshchestva. Jazyk kak sredstvo razvitiya social'noj organizacii i organizacii nauchnogo znanija. Materialy kruglogo stola* [The Russian language integrator of the Russian society. Language as means of development of social organization and scientific knowledge organization. Round table materials]. Moscow, pp. 1-35.
11. Solska, T.M. (2014). *Modyfikatsijni protsesy nimets'koi orfoepichnoi normy v Nimechchyni, Avstrii ta Shvejtsarii (eksperymental'no-fonetychne doslidzhennia) : dys. kand. filol. nauk* [Modification Processes of German Orthoepic Norm in Germany, Austria and Switzerland: An Experimental Phonetic Study. Thesis for a Candidate's Degree in Philology]. Kyiv, 232 p.
12. Stepanov, G.V. (1966). *Ispanskij jazyk Ameriki v sisteme edinogo ispanskogo jazyka: avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni d-ra filol. nauk* [The Spanish language of America in the system of the common Spanish language. Dr.phil. sci. diss. abstract]. Leningrad, 32 p.
13. Steriopolo, E.I. (2000). *Sistema jazyka, orfoepija, orfofonija* [The system of language, orthoepy, orthophonie]. *Naukovyj visnyk kafedry YuNESKO KDLU*. [Scientific papers of the YuNESKO department of KDLU], issue 1, pp. 21-41.

14. Verbickaja, L.A. (1976). *Russkaja orfoepija (K probleme jeksperimental'no-foneticheskogo issledovanija osobennostej sovremennoj proiznositel'noj normy)* [Russian orthoepy (On the problem of experimental-phonetic study of the modern pronunciation norm specifics)]. Leningrad, Leningrad University Publ., 124 p.
15. Zinder, L.R. (1979). *Obshhaja fonetika* [General phonetics]. Moscow, Vyssh. shkola Publ., 312 p.

Статья посвящена анализу лингвистических концепций языковой нормы и ее взаимосвязи с системой языка, проблемы вариативности языковой нормы в национально негомогенных языках. Освещены полученные путем экспериментально-фонетического исследования подготовленной речи немцев, австрийцев и швейцарцев общие и специфические модификационные процессы гласных и согласных в национальных вариантах немецкого языка в Германии, Австрии и Швейцарии, на основании чего сделан вывод о тенденциях развития современной немецкой орфоэпической нормы.

Ключевые слова: система языка, языковая норма, орфоэпия, национальный вариант, модификация, система гласных фонем, система согласных фонем.

The article focuses on the analysis of linguistic concepts of language norm and its correlation with the language system, the problem of language norm variability in nationally heterogeneous languages. Common and distinct modification processes of vowel and consonant phonemes established through the experimental-phonetic study of prepared speech of Germans, Austrians and the Swiss have been singled out. On these grounds some tendencies of the modern German orthoepic norm development have been ascertained.

Key words: language system, language norm, national variety of a language, orthoepy, modification, vowel and consonant system.

RÉSUMÉ

SOLSKA T.M. THE SYSTEM, ORTHOEPIC NORM, NATIONAL VARIABILITY OF THE MODERN GERMAN LANGUAGE.

The problem of language system and norm interdependence is debatable in the linguistic research owing to the complex lingual and social nature of the language norm category. In the present paper the language system is regarded according to L.A. Verbickaja as "a system of language facilities, a system of models, which have not been completely realized" and the language norm as "a scope of phenomena, which are enabled by the language system, selected and fixed in the speech of native speakers and obligatory for all the native speakers of the language".

In nationally heterogeneous languages language norm is considered to be variable in its national standards. Thus national variants of the German standard language are viewed upon as variants of language norm and system.

An experimental-phonetic study of modification processes of vowel and consonant phonemes in the prepared speech of Germans, Austrians and the Swiss allows us to establish some divergent tendencies in the development of the German orthoepic norm in its national variants in Germany, Austria and Switzerland. The orthoepic norm of the Swiss national standard is characterized by a greater degree of "conservatism" as compared with the national standards in Germany and Austria, which show greater dynamics of phonetic change.

The established variability of the modern German orthoepic norm can be explained by the historical factors of the development of the German phoneme system in its national variants in Germany, Austria and Switzerland as well as through the interference of the articulation basis of the Viennese and the Zurich dialects on the speech of Austrians and the Swiss.